

suggestion is done through the sensory specific markers (predicates) in the structure of the idiom. On the bases of methodological framework of neurolinguistic programming kinesthetic, visual and auditory markers were distinguished in the phraseological units that correlate with the representative systems stipulating the specific perception of the information received. High productivity of the using of kinesthetic predicates was recorded in comparison with visual and auditory markers. It was investigated that kinesthetic predicates expressed in three varieties: sensory, taste and olfactory. The most productive in the structure of phraseological units were kinesthetic predicates which describe sensory perception. Kinesthetic sensory predicates mainly represent pressure, texture, temperature or intensity of the feelings. Using the predicate characteristics of neurolinguistic programming, an analysis of semantics of the individual elements of phraseological units was carried out. According to morphological categories of kinesthetic predicates and their suggestive potential dominant and peripheral groups of these units were established. Identified sensory predicates are implemented in different morphological categories but more often they are expressed as adjective, verb, with less dynamics – a noun. Lexemes with the taste characteristics expressed mainly as adverbs. Predicates of the olfactory perception used with minimal activity and represented mostly as verbs. The features to appeal to the reader's emotional sphere of the kinesthetic predicates in the structure of phraseological units, optimizing the suggestive potential of the media messages were analyzed.

Key words: newspaper headlines, phraseological units, kinesthetic predicates, suggestion, neurolinguistic programming.

УДК 811.161

К.О.Мікрюкова,

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського,
викладач кафедри прикладної лінгвістики

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «МІСТО» В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЛЮБКА ДЕРЕША

Статтю присвячено дослідженню функціонально-граматичного аспекту вербалізації лексико-семантичного поля «місто» в художніх творах Любка Дереша. Узагальнено наявні лінгвістичні дослідження з теорії лексико-семантичного поля. Виділено основні лексико-семантичні групи лексико-семантичного поля «місто» в художніх творах Любка Дереша.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, лексико-семантична група, вербалізація.

Проблема міста та процесів урбанізації є надзвичайно актуальною останнім часом. Це обумовлено тим, що місто значною мірою визначає характеристики та соціокультурний потенціал суспільства на всіх етапах цивілізації. Сучасна

лінгвістика дозволяє дослідникові використати різні методи та прийоми системно-структурного аналізу семантики мови. На початку ХХІ століття у праці лінгвістів різних років міцно увійшов термін «поле» (field).

Існує чимало визначень терміна поле. На думку Г. С. Щура, поле є сукупністю мовних, переважно лексичних, одиниць, об'єднаних спільністю змісту (іноді спільністю формальних показників) та відображають понятійну, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ [11, 6]. Мовознавець розглядав поле як угруповання лінгвістичних елементів зі спільними властивостями, що належать до різних рівнів мови.

У словнику О. С. Ахманової подано декілька визначень поняття «поле». Поле – це сукупність змістових одиниць (понять, слів), що стосуються певної галузі людського досвіду; сукупність семантичних співвідношень, у яких певна одиниця мови виступає під час її актуалізації. Поле асоціативне – це сукупність асоціативних уявлень, так чи інакше пов'язаних із певним словом. Поле контекстуальне – певна понятійна галузь, певна сукупність взаємопов'язаних понять. Поле семантичне – частина дійсності, що виділяється в людському досвіді та теоретично має у певній мові відповідності у вигляді більш-менш автономної лексичної мікросистеми; сукупність слів та виразів, що складають тематичний ряд, слова та вирази мови, котрі своєю сукупністю становлять певну галузь значень [1, 334].

За визначенням О. Селіванової лексико-семантичне поле – це парадигмальне об'єднання одиниць певної частини мови за спільністю інтегрального компонента значення (архісеми). Вона означає, що лексико-семантичне поле має свій центр, котрий уключає найбільш уживані слова з яскравим інтегральним компонентом, та периферію, яка містить слова менш частотні за вживанням, стилістично забарвлені [10, 282]. А вербалізація, за визначенням науковця, це «переведення певного змісту, думки у вербальну (словесну) форму природної мови» [10, 60].

Оригінальною є думка Л. Лисиченко про те, що лексико-семантичним полем як групи слів є «велике угруповання лексико-семантичних варіантів, що пов'язані одним відрізком дійсності та належать до різних частин мови. Лексико-семантичне поле складається не з лексем у повному складі їх значень, а з лексико-семантичних варіантів, які є одиницями семантичного аналізу» [8, 142].

Як справедливо зазначає М. Кочерган, лексико-семантичне поле – це «найбільше парадигматичне об'єднання, сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ» [6, 265]. Мовознавець розглядає поле як «мозаїку слів», де кожне окреме слово має певне місце в лексико-семантичному просторі. Ця мозаїка не збігається в різних мовах, бо кожна мова по-своєму членує об'єктивний світ» [6, 266]. М. Кочерган зауважує, що лексико-семантичне поле має ядро та периферію. До ядра науковець відносить найважливіші слова, пов'язані між собою сильними семантичними відношеннями та утворюють синонімічні, антонімічні й родо-видові групи; до периферії – функціонально менш важливі слова. Окрім того, на думку мовознавця в межах лексико-семантичного поля є лексико-семантичні групи, а всередині лексико-семантичних груп – лексико-семантичні категорії – синоніми, антоніми, коверсиви, гіпоніми [6, 267].

Поняття лексико-семантичного поля – нетотожне поняттю «лексико-семантична група». Лексико-семантична група є фрагментом, частиною лексико-семантичного поля з більш чітко визначеними семантичними зв'язками [9, 125].

Т. Крехно справедливо зазначає, що лексико-семантична група це «... лексична множина різноструктурних одиниць, сформована на підставі спільності семантичного ядра, що зумовлює взаємозалежність і взаємовідношення елементів групи як одиниць мовної системи» [7, 20].

Т. А. Космеда описує такі основні ознаки лексико-семантичного поля: а) наявність семантичного інваріанта, б) функціонування диференційних семантичних ознак, за якими розрізняють варіанти, в) наявність ієрархічної залежності семантичних ознак, г) існування внутрішньо-польових тематичних лексико-семантичних груп (рядів), мікрополів та інших дрібніших груп, в основі яких лежать парадигматичні відношення, д) наявність центра й периферії, е) невизначеність меж, зони синкретизму, є) асоціативні зв'язки з одиницями інших лексико-семантичних полів, ж) наявність членів, лексичне значення яких характеризується як лексичне значення денотативно-сигніфікативного типу [2, 233].

Отже, поле – це складана структура, що містить ряд елементів, пов'язаних між собою системи відношеннями. Лексико-семантичне поле об'єднує лексико-семантичні групи. Структура поля містить ядро та периферію, консолідовану навколо ядра. Ядерні компоненти – найчастотніші. Вони виконують функцію поля найбільш однозначно та є обов'язковими для цього поля. Поле розподіляє функції між ядром та периферією. Межа між ядром та периферією плинна. Елементи, що утворюють поле, мають семантичну близькість та виконують у мові спільну функцію.

Мета статті – розкрити функціонально-граматичний аспект вербалізації лексико-семантичного поля «місто» у художніх творах Любка Дереша. Досягнення поставленої мети реалізовано шляхом вирішення таких основних завдань: узагальнено наявні лінгвістичні дослідження з теорії лексико-семантичного поля; з'ясовано специфіку лексико-семантичного поля та лексико-семантичної групи; виділено основні лексико-семантичні групи лексико-семантичного поля «місто» у художніх творах Любка Дереша.

Творчість Любка Дереша яскраво демонструє обличчя сучасного міста. У романах Л. Дереша «Архе», «Поклоніння ящірці», «Культ» проглядається бінарна опозиція «місто-село». Причому місто у цих художніх творах виступає не просто тлом зображення подій, а активним учасником.

Аналіз його прози дозволив виділити ядро (120 контекстів), ядерну зону (22 контексти), ближню (67 контекстів) та дальню (111 контекстів) периферії.

Лексеми, що є ключовими у мові художніх творів Любка Дереша, складають ядро лексико-семантичного поля «місто»: Володимир-Волинське, Дніпропетровськ, Донецьк, Дублін, Запоріжжя, Івано-Франківськ (2), Ізмаїл, Київ (2), Луцьк, Львів (15), Маріуполь (2), Мідні Буки (22), місто (65), Мукачеве, Нью-Йорк, Харків, центр (2).

Ядерну зону формують контексти з дериватами основних репрезентантів та словами, що містять саму «місто»: львів'яни (1), львівське (4), містечко (9), місцевий (3), міський (1), москалик (2), москалі (2).

До ближньої периферії належать слова та словосполучення з імпліцитним вираженням поняття «місто» (контекстні синоніми, слова в переносному значенні): Ambient-cafe, алеї (2), асфальти, брама, вулиці (12), гімназія, готель, гуртожиток, заводи, інститут, інтернат, кав'ярня, кафе, квартира (5), кладовище (3), клуб, коледж (4), Лисенко, мітинг, набережна, парк (3), під'їзд, площа, провінція, проспект, село (4), сільський (2), станція (2), театр (4), трамвайні, універ, фабрики, Фрунзе, хіднички, цвинтар, шинок.

Дальню периферію складають контексти, що включають синтагматичні (лінійні) поєднання слів, котрі перебувають у смислових зв'язках зі всіма типами репрезентантів: антикваріат, бігти, бік, бути (4), вернісаж, вибігти, виглядало, вийти (2), відкрився, відчувається, вогні, все, гамірно, день, дихає, єдине, жителі, жити, життя, заблудитися, заманити (2), занепад, засrane, затуркане, звуки, змінювалася, зустріти, їхати, картини (2), кінець, контрасти, край, культуралізоване, лазити, Лев, лексикон, лізти, маленьке (2), межі (2), мешкати, містичне, називається, населення, насичується, наше (2), невеличке, немає, непогане, нове, обривалося, одне (3), оживає, окраїна, панорама, паувати, переїхати, пероц, підводне (2), піти, поети, порожнє, поспостерігати, походити, прибувало, приготував, приїжджати, приречене, приховане, провінційне, проникати, просте, радіо, різнитися, своє, серце, скидається, славне, спальне, ставлення, сторона, сусідній, сутність, східняки, такий, те (4), тиша, утопічно-нереальне, ховалося, ходити, це (2), ціле (5).

Субстантивна лексико-семантична група (ЛСГ) представлена у творчості Л. Дереша найбільш широко (84 одиниці). Іменники цієї групи означають:

– назви міст, прізвища: *Львів, Маріуполь, Мідні Буки, Івано-Франківськ, Київ, Фрунзе, Лисенко* тощо: «*Завдяки Інтернету нафтизиновий бум проникає в Івано-Франківськ, Луцьк і Володимир-Волинськ. Чергова хвиля повідомлень про «плазму» з Омська накриває Харків, Запоріжжя і Дніпропетровськ*» [3, 11];

– назви будівель, розважальних закладів, підприємств: *заводи, квартира, кав'ярня, театр, клуб* тощо: «*У кав'ярні Роня преспокійно вищмокав три філіжанки кави – він відразу ж замовив чотири порції, але Павук і Семпл відмовились*» [4, 22];

– освітні установи: *інститут, інтернат, коледж, універ, школа* тощо «*Він попередив, що до коледжу вже її не відпровадять, і завіз на вузьеньку вуличку Лисенка із закритою музичною школою в кінці. Навіть зрадив, яка у нього квартира і запропонував чаю, але Дарця сказала, що в гуртожитку ось-ось будуть давати вечерю, і тому вона не загляне. Па-па, додала вона і помахала на прощання рукою*» [4, 18];

– назви осіб: *східняки, жителі, населення, москалі*: «*Зрештою, то всьо фітня; ти ж бачиш — у Мідних Буках постійні конфлікти між нами і москалями, чи то пак москвофілами. Східняки в місті не хотіли, шоби «Покет-Гауз Блюз» давав концерт, бо це веяніє разлагаючогося Запада*» [5, 22];

– просторові назви: *набережна, парк, площа, провінція, проспект, окраїна* тощо: «*Парк оглушував безлюддям. Кував на спеку дикий голуб, а бите скло блищало під ногами, ніби очі закопаних у землю роботів. Антон запропонував сісти тут же, на схилі гори, і поспостерігати за містом*» [3, 3];

– вулична інфраструктура: *брама, алеї, під'їзд, хіднички* тощо: «*Чисті вузькі хіднички, широченні полотна доріг (щоби влізся найширокобюкший Т.І.Р.) і старі розлогі лиси у цвіту*» [5, 23];

– абстрактні назви: *сутність, ставлення, тиша, занепад, звуки* тощо: «*Така симпатична (симпатичніша від усіх решта, симпатичніша день за днем) дівчина, як правило, ніколи не буває сама, (мідні буки) хоча у Мідних Буках всяке буває... Він ще не міг здецидуватись у своєму ставленні до того міста, але був упевнений, що, на відміну від Дарці Борхес, воно йому подобалось усе менше й менше. А Дарця...*» [4, 11].

Така репрезентація субстантивної ЛСГ свідчить про авторське тяжіння до хронікальності. Іменники у складі лексико-семантичного поля «місто» сприяють повноті, закінченості оповідей.

Друга за величиною – **вербальна ЛСГ** (37 одиниць). Наявність значної кількості дієслів у структурі лексико-семантичного поля «місто» підкреслює вербальність авторського стилю. Дієслова вербальної ЛСГ означають:

– фізичну дію або стан: *жити, різнитися, скидається, проникати, ховалося, приготував тощо*: «*Дзвінка та Гладкий Хіппі мають нещастя жити у Мідних Буках. Вони мешкають на межі міста й лісу. Я також живу на краю міста, але з протилежного боку, ближче до гір і річки — знаєте, де починається територія Гіацинтового Дому*» [5, 2];

– рух: *прибувало, приїжджати, їхати, лазити, лізти, ходити, вибігти* тощо: «*У місто прибувало солоне повітря з Антарктиди. — «Пиво «Львівське», — сказав він, заправляючи майку в штани»* [3, 84];

– ознаку за дію: *засrane, приховане, приречене*: «*Бо Волтер старіє без крихти сили у приреченому місті, а він розкошує такою владою, яка не сплилася навіть тим потворним гострозубим жерцям з Увеа*» [4, 80].

Атрибутивна ЛСГ представлена 19 одиницями. Прикметники, що входять до її складу означають:

– належність: *міський, львівський, місцевий*: «*Банзай переїхав у Мідні Буки в кінці серпня. Він винайняв однокімнатну квартиру в старезній триповерховій будівлі. Страшна немов атомна війна бабу-баптистка змусила передплатити їхній баптистський вісник, а разом і місцеву газету «Патріот», де працював редактором її син»* [4, 2];

– зовнішній вигляд: *маленьке, невеличке, нове, порожнє*: «*Я у маленькому місті перший хуліган на цілі Мідні Буки, що зник безвісти, приверне увагу кожного*» [5, 41];

– сприйняття міста: *єдине, спальне, культуралізоване, містичне, непогане, славне* тощо: «*Отож ми підіймаємось вгору, звертаємо на певну таємничу тропу, з неї виходимо в село Гицлі, звідти все вверх та й вверх, аж ген до славного містечка на перевалі — до Вовчисько*» [5, 19].

Л. Дереш, використовуючи багато прикметників, найчастіше вдається у своїх творах до детального опису міста, предметів міського середовища тощо, до поглиблення чи уточнення раніше поданої характеристики.

Прономінальна ЛСГ (шість одиниць) уключає:

– присвійні займенники: *своє, наше*: «*Я багато думав, як би то тебе краще копнути в сраку, щоб ти тільки-но ногами зафуркав до свого Львова*» [4, 55];

– вказівні займенники: *це, те, такий*: «*От був я в такому місті одному, Ейкройт, Іллінойс. Я там зазнаючись зі самим Бадді Джоельом Саммерсом, його ще всі друзі Кривим Бадді кличуть, тобто кликали*» [4, 59];

– означальний займенник *все*: «*Кобра сказав, що одного разу його дідові перегорить не той синапс, і він виріже все місто*» [4, 50].

Як бачимо, займенники вживаються Л. Дерешем переважно для спрощення форми опису міста, для конкретизації подій.

Нумеральна ЛСГ представлена єдиним кількісним числівником – *одне*: «*Якимось чином ми виявилися відгородженими від цілого світу — хай навіть цього літа весь світ помістився в одне провінційне містечко*» [5, 51].

Адвербальна ЛСГ також вміщує лише одну одиницю – *якісно-означальний* прислівник *гамірно*: «*Ви ж самі чули: прийдуть чувачки з «Кривої люфи», буде Левко Дурко... В місті стане дуже гамірно, а нам тільки того й треба*» [5, 41].

Числівник та прислівник у структурі лексико-семантичного поля «місто» у художніх творах Л. Дереша вказують переважно на чуттєву основу авторського бачення міста.

Отже, у складі лексико-семантичного поля «місто» у художніх творах Л. Дереша виокремлено шість основних ЛСГ: субстантивну, вербальну, атрибутивну, прономінальну, нумеральну та адвербальну. Субстантивна ЛСГ об'єднує іменники на позначення назв міст, прізвищ, назв будівель, розважальних закладів, підприємств; освітні установи; назви осіб; просторові назви; вулична інфраструктура; абстрактні назви. Вербальна ЛСГ уключає дієслова, що позначають рух, фізичну дію або стан, ознаку за дією. Атрибутивна ЛСГ вміщує прикметники, що означають належність, зовнішній вигляд, сприйняття міста. Прономінальна ЛСГ об'єднує присвійні, вказівні та означальні займенники. Нумеральна ЛСГ представлена одним кількісним числівником. Адвербальна ЛСГ – якісно-означальним прислівником.

Лексико-семантичне поле «місто» у творчості Любка Дереша відзначається неординарністю, сучасністю, особливим колоритом. Намагаючись правдиво показати сьогодення українських підлітків, автор зображує їх життя крізь призму мегаполісу. Тому у лексико-семантичному полі «місто» зливається історія й сьогодення, консерватизм та прогрес.

Планується провести детальний аналіз лексико-семантичного поля «місто» в художніх творах письменників-постмодерністів.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Изд. 2-е, стереотипное. – М.: Эдиториал УРСС, 2004. – 576 с.
2. Бачевич Ф. С. Очерки по функциональной лексикологии / Ф. С. Бачевич, Т. А. Космеда. – Львов: Світ, 1997. – 392 с.
3. Дереш Л. Архе. Монолог, який усе ще триває. Роман / Любка Дереш. – Львів: Кальварія, 2005. – 276 с.

4. Дереш Л. Культ / Любка Дереш. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2008. – 90 с.
5. Дереш Л. Поклоніння ящірці: Як нищити ангелів : Роман / Любка Дереш. – Х.: Фоліо, 2007– 189 с.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / Кочерган М. П. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
7. Крехно Т. І. Історія ЛСГ «плати – податки – повинності» в українській мові XV – XVIII ст. (на матеріалах українських пам'яток): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Т. І. Крехно. – Харків, 2005. – 19 с.
8. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Лідія Андріївна Лисиченко. – Харків: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. – 150 с.
9. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Лисиченко Л. А. – Х.: Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 1997. – 131 с.
10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Селіванова Олена Олександрівна – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
11. Щур Г. С. Теорія поля в лінгвістическ / Георгій Семенович Щур. – М.: Наука, 1974. – 255 с.

Е.А. Микрюкова,

Николаевский государственный университет имени В.А. Сухолинского,
кафедра прикладной лингвистики

ФУНКЦИОНАЛЬНО-ГРАММАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ВЕРБАЛИЗАЦИИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ «ГОРОД» В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ЛЮБКА ДЕРЕША

Статья посвящена исследованию функционально-грамматического аспекта вербализации лексико-семантического поля «город» в художественных произведениях Любка Дереша. Обобщены лингвистические исследования по теории лексико-семантического поля. Выделены основные лексико-семантические группы лексико-семантического поля «город» в художественных произведениях Любка Дереша.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, лексико-семантическая группа, вербализация.

K.O. Mikryukova,

Mykolayiv State University Named after V.O.Syhomlinkiy,
Department of Applied Linguistics

THE FUNCTIONAL-GRAMMATICAL ASPECTS OF VERBALIZATION OF THE LEXICO-SEMANTIC FIELD «CITY» IN LYUBKO'S DERESH ARTISTIC WORKS

The works devoted to the study of the different types of fields, lexico-semantic field occupy the leading place in a traditional semantics. In spite of the great number of works devoted to the study of lexico-semantic fields few issues in the field theory remain open for discussion. The field is a limited to some extent unity of elements, groups, subgroups

that are interconnected, interrelated, possess some common semantic features and influence each other. The lexico-semantic field is the linguistic reflection of some area of objective reality. The totality of lexico-semantic fields reflects the reality expressed by the word. This totality becomes the system of terms, the structure of which is based on the presence of semantic fields in it. The semantic fields are not isolated: all of them are interconnected. Their special characteristic in that case is the possibility to cross each other building larger unities of science which, in their turn, make general knowledge. The continuity of semantic process is ensured by the relations between fields and unites all these fields into one terminological system. The basic characteristic feature of the lexico-semantic field is its structure. It is constructed of lexico-semantic groups which are built of smaller microsystems – synonymic ranks etc. As to the construction of the lexico-semantic field it is possible to point out the core, center, and periphery. The basic lexico-semantic groups of the lexico-semantic field «city» were found in Lyubko's Deresh artistic works. The article focuses on the study of functional-grammatical aspects of verbalization of the lexico-semantic field «city» in Lyubko's Deresh artistic works. Linguistic researches on the theory of lexical-semantic field were detached. Basic lexico-semantic groups of lexico-semantic field of «city» were allocated in Lyubko's Deresh artistic works.

Key words: lexico-semantic field, lexico-semantic group, verbalization.

УДК 841.163.2-142

Л. Б. Мостова,

к. філол. н., доц.,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри української літератури

ВАРІАЦІЇ НА ПСАЛМОВІ ТЕКСТИ В ПОЕТИЧНІЙ ВІЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті розглядаються жанрові особливості твору, роль Псалтиря у текстовій палітрі творчості Ліни Костенко. Поетеса звертається до біблійного тексту і творчо оброблює його. Цикл Ліни Костенко становить абсолютно новий твір, який відтворює світовідчуття і світобачення авторки. Студіюючи національний, політичний контекст, християнські міфи, Ліна Костенко інтерпретує їх в оригінальних псалмах. Всі три псалми, опрацьовані Ліною Костенко, належать до першої книги Псалтиря і зберігають сюжетно-тематичну канву біблійних творів. Поетеса веде діалог з життям та Псалтирем. Опрацьовуючи канонічний текст, поетеса наповнює його власним потрактуванням мотивів, що суголосні поглядам авторки і є її дієвою позицією. Взагалі псалмам властива мова асоціацій, що характеризується постійним використанням образних порівнянь, метафор, іносказання. Основним композиційним прийомом псалмів виступає антитеза, висловлення контрастних переживань суму й радості, покаяння і хвали.

Ключові слова: жанр, Псалтир, синкретизм.